

Elena Pranckėnaitė,
Rokas Kraniauskas,
Aldas Matiukas,
Gintautas Krakauskas

Povandeniniai žvalgymai Asvejos, Lukos, Monio ežeruose ir Šventosios bei Žeimenos upėse

Nuo 1998 m. ieškoma povandeninių archeologinių objektų Lietuvos vidaus vandenyse. Jau išžvalgyta daugiau nei 80 ežerų, upių atkarpų. 2020 m., siekiant moksliskai pažinti archeologinius objektus, naujų povandeninių archeologinių objektų ieškota ir pirminis inventorizavimas atliktas Asvejos (Vilniaus, Molėtų r.), Lukos (Trakų r.), Monio (Trakų r.) ežeruose, Šventosios (Utenos, Rokiškio r.) ir

Žeimenos (Švenčionių r.) upėse. Žvalgymai vyko vidaus vandenų telkiniuose, tikrinant informaciją, gautą iš rekreacinių narų apie spėjamus objektus, taip pat atlikta detalesnė jau žinomų objektų inventorizacija, paimti mėginiai tyrimams.

Asvejos ežere ties Alkos vietove povandeniniai žvalgymai atlikti 2017 m. (*ALT 2017 metais*, 2018, p. 685–687). 2020 m. Asvejos ežere ties Alka, remiantis naro S. Zakarevičiaus informacija apie ties Alkos vietove po vandeniu surastus archeologinius radinius, atlikti žvalgymai. Vizualiai žvalgyta apie 1200 m² dydžio teritorija į R nuo Alkos iškyšulio, siauroje Asvejos ežero vietoje. Tyrinėtoje ežero atkarpoje 2–5 m gylyje fiksuoti vertikalūs mediniai poliai ir horizontalios medinės konstrukcijos. Tai leidžia pagrįstai teigti, kad šioje siauroje ežero vietoje ties Alka yra buvęs medinis tiltas. Naro S. Zakarevičiaus nurodytoje vietoje, 5–6 m

1 pav. Asvejos ežero ties alka radimvietė in situ.
A. Matiuko nuotr.

Fig. 1. In situ finds in Lake Asveja, near Alka.

2 pav. Asvejos ežere ties Alka surastas kalavijas.
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 2. A sword discovered in Lake Asveja, near Alka.

0 5 cm

3 pav. Asvejos ežere ties Alka surastas kirvis.
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 3. An axe discovered in Lake Asveja, near Alka.

0 3 cm

4 pav. Asvejos ežere ties Alka surastas ietigalis.
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 4. A spearhead discovered in Lake Asveja, near Alka.

5 pav. Asvejos ežere ties Alka surasti radiniai: tvirtinimo detalė, skirstiklis, pasaginė segė aguoniniais galais. E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 5. Finds from Lake Asveja, near Alka: a fitting; a distributor; and a poppy-end penannular brooch.

gylyje, ties viena iš horizontalių medinių konstrukcijų, po 5–8 cm storio dumblo sluoksniu fiksuoti archeologiniai radiniai, pasklidę 90x50 cm dydžio plote (1 pav.): kalavijas ir makštų apkalas (2 pav.), kirvis (3 pav.), ietigalis (4 pav.), segė aguoniniais galais, dvi sagtys, viena jų su odinio dirželiu, ir skirstiklis (5 pav.). Šioje tyrimų stadijoje negalima vienareikšmiškai teigti, kad tai vienam individui priklausęs daiktų kompleksas. Remiantis tipologiniu datavimu, surastus dirbinius galima datuoti XIII–XIV a. Tikėtina, kad 2020 m. Asvejos ežere ties Alka surasta individo nuskendimo vieta ties buvusiu iki šiol nefiksuotu neaiškaus laikotarpio mediniu tiltu.

Asvejos ežere, Dubingių tilto aplinkoje povandeniniai archeologiniai žvalgymai vykdyti 1998–1999 m. Jų metu surasta istoriniuose šaltiniuose minimo tilto liekanų tarp piliavietės PV kranto ir Asvejos ežero R kranto, šalia dabartinio tilto (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 556–557). 2019 m. žvalgymų metu fiksuotos senojo Dubingių tilto medinių polių liekanos ir horizontalios medinės tilto konstrukcinės detalės. Žvalgant šią teritoriją taip pat rasta keliolika XVI–XX a. radinių (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 493–495). 2020 m. Asvejos ežere ties Dubingių tiltu (Molėtų r.) vizualiai žvalgytas apie 1000 m² dydžio plotas, rasta pavienių XVII–XX a. datuojamų radinių.

6 pav. Lukos ežere surasto laivo dalis. R. Kraniausko nuotr.

Fig. 6. A section of a ship discovered in Lake Luka.

Lukos ežere, remiantis R. Volosevičiaus pateikta informacija, žvalgyta ežero V pakrantė, apie 250 m² plotas, ties Trakų pusiasalio piliavietės teritorija. 9–11 m gylyje aptikta medinio laivo liekanų. Laivo krovynys – plytos (6 pav.). Atlikta laivo fotofiksacija, pirminiai objekto matavimai. 16,8 m ilgio, 5,5 m pločio laivas plokščiu dugnu statytas karavelės stiliumi, lentos sukabintos geležinėmis kabėmis. ¹⁴C AMS būdu laivas datuotas XV a. pabaiga – XVII a. viduriu.

Monio ežere žvalgyta ežero dalis ties pusiasalio V pakrante, iš viso 2300 m² plotas. Rasti keli pavieniai radiniai: moliniai tinklo pasvarai, stikliniai buteliai ir 3 metaliniai dirbiniai. Šie radiniai sietini su pusiasalyje buvusiu Daugirdiškių dvaru, datuojamu nuo XVI a.

Šventosios upės atkarpoje ties Užpalių miestelio P dalimi vizualiai žvalgytas apie 1500 m² plotas. Rasti keli pavieniai archeologiniai radiniai, buitinės keramikos fragmentai datuojami XVIII–XX a.

Šventosios upėje ties Limino ežeru žvalgytai atlikti 2008 m. Jų metu fiksuoti mediniai poliai, surasta įvairaus laikotarpio archeologinių radinių: kaulinis žeberklas, datuojamas neolito-bronzos amžiais, kabliukas, I tūkst. vidurio grublėtoji keramika (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 522–524). 2020 m. Šventosios upėje ties Limino ežeru

7 pav. Žvejybinė užtvara Šventosios upėje ties Limino ežeru. A. Matiuko nuotr.

Fig. 7. A fishing weir located in the River Šventoji near Lake Liminas.

8 pav. Šventosios upėje ties Limino ežeru rastas akmeninis kirvis. A. Matiuko nuotr.

Fig. 8. A stone axe found in the River Šventoji near Lake Liminas.

9 pav. Žeimenos upėje Kaltanėnuose surasti lėkščių fragmentai. E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 9. Fragments of plates found in the River Žeimenos at Kaltanėnai.

10 pav. Žeimenos upėje Kaltanėnuose surasti koklių fragmentai. E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 10. Fragments of stove tiles found in the River Žeimenos at Kaltanėnai.

vizualiai žvalgytas apie 950 m² dydžio plotas. Centrinėje žvalgytoje dalyje surasta ir inventurizuota 12 m ilgio, 50–70 cm pločio žvejybinė užtvara, suformuota iš medinių polių (7 pav.). Užtvara orientuota skersai upės, PV–ŠR kryptimi, formuota lankstu. Ją sudaro 95 vertikalūs poliai. Užtvara, remiantis ¹⁴C AMS tyrimais, datuojama XV a. pabaiga – XVII a. pradžia. Į P nuo fiksuotos žvejybinės užtvartos žvalgymų metu surasti du akmeniniai kirviai su skyde kotui (8 pav.), taip pat lipdytinės keramikos šukių grublėtu ir lygiu paviršiumi.

Žeimenos upės atskiros atkarpos žvalgytos 2018–2019 m. 2018 m. surastas luotas ir įvairaus laikotarpio (I tūkst. pabaiga – XVIII a.) buitinės keramikos fragmentų (ALT 2018 metais, 2019, p. 619–621). 2019 m. ties Rimkų kaimu surasta vieta, kurioje XVI (XV?) – XX a. vyko su miškininkyste susijusi veikla ir sielių plukdymas. 3 Žeimenos upės atkarpose (ties Garnio kaimu, Pabrade ir Baltadvario kaimu) rasta pavienių plačiu laikotarpiu datuojamų radinių (ALT 2019 metais, 2020, p. 499–501). 2020 m. Žeimenos upėje ties Šakališkių kaimo P pakraščiu vizualiai žvalgytas apie 1000 m² dydžio plotas. Ties P pakrante surasta buitinės keramikos fragmentų, datuojamų XVIII–XX a. Upės atkarpoje Kaltanėnų miestelyje vizualiai žvalgytas apie

1800 m² dydžio plotas, dauboje, 1,5–2 m gylyje surinkti suplauti archeologiniai radiniai, datuojami XVII a. pabaiga – XX a. (9, 10 pav.), sietini su nuo XVII a. upės pakrantėje įkurta bažnyčia ir vienuolynu.

Asvejos ežere ties Alka, Lukos ežere ir Šventosios upėje ties Limino ežeru tyrimus numatoma tęsti ir 2021 m. Juos atlikus bus pateiktos paveldosauginės rekomendacijos dėl siūlymų suteikti objektams teisinę apsaugą ir įrašyti į NKVR.

The underwater survey of the Asveja, Luka, and Monis lakes, and the Šventoji and Žeimena rivers

In the interest of the scientific study of archaeological sites, a search for underwater sites took place in the following waterbodies of Eastern Lithuania in 2020: Lake Asveja (Vilnius and Molėtai districts); Lake Luka (Trakai district); and Lake Monis (Trakai district); along with the Šventoji (Utena and Rokiškis districts) and Žeimena (Švenčionys district) rivers. The

location of the old Dubingiai bridge in Lake Asveja, near Alka, contained the site of a person's drowning (associated finds date to the 13th–14th century; Figs. 1–5). Individual finds from the bridge area date to the 17th–20th centuries. The wreck of a late-15th to mid-17th century wooden ship was discovered in Lake Luka, at a depth of 9–11 m. Lake Monis contained a few individual finds associated with the Daugirdiškiiai estate, which was established on a peninsula in the 16th century. Elsewhere, several sherds of household pottery (18th–20th century) were found in the section of the River Šventoji at Užpaliai. A fishing weir (from the end of the 15th century–start of 17th century; Fig. 7) was found and recorded in another section of River Šventoji, near Lake Liminas, along with a pair of stone axes (Fig. 8). River Žeimena, near Šakališkės, contained an assortment of individual finds (18th–20th century). The section at Kaltanėnai town contained washed-up archaeological finds dating from the end of the 17th to the 20th century (Figs. 9, 10), possibly related to a church and a monastery established on the river bank in the 17th century.